

การขยายตัวของเมืองกับการลดลงของสวนทุเรียนนนท์ Expansion of the City VS. Reduction of Durian Plantation in Nonthaburi Province

ทรงชัย ทองปาน

Songchai Thongpan

สาขาภูมิศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Program in Geography, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

อีเมล: songchaius@yahoo.com

Date Received: 08/10/2018, Date Revised: 18/02/2019, Date Accepted: 25/02/2019,

Date Available Online: 10/04/2019

บทคัดย่อ

บทความครั้งนี้ต้องการเสนอว่า แม้จังหวัดนนทบุรีจะเป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของเมือง เพราะมีที่ตั้งอยู่ติดกับกรุงเทพมหานคร ประกอบกับการพัฒนาเส้นทางคมนาคมต่างๆ ราคาที่ดินที่ถูกกว่าในเมือง รวมทั้งมีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่า ได้ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยในพื้นที่ใกล้เคียง จนทำให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างเมือง-เมือง เมืองกับ-ชนบท พื้นที่หลายแห่งกลายเป็นย่านชานเมืองที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร

แต่การขยายตัวของเมืองก็ไม่ใช่สาเหตุหลักที่ทำให้สวนทุเรียนนนท์ลดจำนวนลง แต่สาเหตุหลักเกิดจากปัญหาน้ำท่วมและน้ำเค็มที่เกิดขึ้นต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 ที่ทำให้สวนทุเรียนนนท์ค่อยๆ หายไป โดยเฉพาะเหตุการณ์น้ำท่วมในปี พ.ศ.2554 ที่ทำให้สวนทุเรียนเหลือพื้นที่เพาะปลูกเพียง 43 ไร่

อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่ในปัจจุบันทุเรียนนนท์ไม่ได้มีความหมายแค่เพียงสินค้าประเภทผลไม้เพื่อการบริโภคอย่างเดียวเท่านั้น แต่ทุเรียนนนท์ยังเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดนนทบุรี เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมทรัพย์สินทางปัญญาและด้วยจำนวนพื้นที่สวนทุเรียนที่ลดจำนวนลงอย่างมาก ทำให้ทุเรียนนนท์มีความหมายใหม่ว่าเป็น “พืชที่ควรอนุรักษ์” จนทำให้เกิดปฏิบัติการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์จนทำให้พื้นที่เพาะปลูกขยายตัวเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: ทุเรียนนนท์; การขยายตัวของเมือง; สวนทุเรียน; จังหวัดนนทบุรี; ภูมิปัญญาท้องถิ่น; ทุเรียน; นนทบุรี

Abstract

This article has the purpose to present that even though Nonthaburi Province is the area supporting expansion of the city because Nonthaburi Province has location to be adjacent to Bangkok Metropolis, as well as development of transporting routes, land price which is cheaper than the land price in the city, as well as there is better environment, so there is development of land for being residential area in nearby area of Bangkok. Therefore, there is connecting between city and city, city and rural area. Several areas become important suburban area of Bangkok Metropolis;

Expansion of the city is not the main cause that affect the reduction of durian plantation of Nonthaburi Province, but flood and brine. The 2011 flood, slimmed durian plantation down to 43 rai.

At present durian of Nonthaburi Province does not only have the meaning of products as fruit for consuming, but also a cultural and geographical identity of Nonthaburi Province. In addition, its price has been raised tremendously due to its scarcity and excellent quality. Durian of Nonthaburi Province has the new meaning that it is the "plant which should be preserved", which required conservation, rehabilitation and expansion of scales of durian plantation.

Keyword: Durian of Nonthaburi Province; expansion of the city; durian plantation; Nonthaburi Province; local knowledge; Durian; Nonthaburi

บทนำ

บทความนี้เป็นบทความที่เขียนขึ้นมาปรับปรุงมาจากการสัมมนาประจำปีของศูนย์ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัยซึ่งจัดขึ้นโดยคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเป็นบทความวิชาการกึ่งวิจัยที่ได้จากภาคสนามในรายวิชาวิจัยเชิงคุณภาพทางภูมิศาสตร์ ที่เกิดจากความต้องการของผู้เขียนที่จะปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนใหม่ จากที่เน้นการบรรยายในชั้นเรียนและลงภาคสนามบ้าง มาเป็นการเรียนรู้จากภาคสนามเป็นหลัก ที่เริ่มต้นมาจากความสนใจของผู้เขียนเองที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ย่านบางใหญ่-บัวทอง จังหวัดนนทบุรี โดยเฉพาะในประเด็นเรื่อง “สวนทุเรียนนนท์”

ด้วยข้อมูลสถิติพื้นฐานการเกษตรอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ.2558 ที่จัดทำโดยสำนักงานเกษตรอำเภอบางบัวทอง (2558) ทั้งที่ปรากฏในเว็บไซต์หน่วยงานและจากเอกสารที่ใส่ในกล่องหน้าสำนักงานกลับแสดงให้เห็นว่า อำเภอบางบัวทองยังคงพบว่ามีสวนทุเรียนอยู่จำนวน 70 ไร่ มีครัวเรือนที่ทำสวนทุเรียน 34 ครัวเรือนและสิ่งที่น่าสนใจคือ ตำบลที่มีพื้นที่เพาะปลูกและมีพื้นที่ปลูกทุเรียนมากกว่าตำบลอื่นๆ คือ ตำบลบางรักใหญ่ ตำบลที่อยู่ห่างจากเซ็นทรัลเวสต์เกตเพียง 3.5 กิโลเมตร โดยเฉพาะภายหลังมาทราบอีกว่า ไม่ใช่แต่เฉพาะอำเภอบางบัวทองเท่านั้นที่ยังคงมีสวนทุเรียน แต่สวนทุเรียนยังคงพบได้ในทุกอำเภอของจังหวัดนนทบุรีโดยเฉพาะในอำเภอเมืองนนทบุรี

อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ของการเป็นลูกหลานของชาวสวนนนท์ในอดีต จากการลงภาคสนามเพื่อสังเกตและสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสองท่าน ได้แก่ ลูกสมนึกผู้ให้ข้อมูลหลักในตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทองผู้ซึ่งเกษตรตำบลแนะนำมาและข้อมูลจากนามบัตรของลูกสมนึกก็ทำให้พบว่า ลูกสมนึกเป็นทั้งสมาชิกสภาเกษตรกร จังหวัดนนทบุรี เป็นสมาร์ท ฟาร์มเมอร์ เป็นประธานกลุ่มอนุรักษ์มะม่วงยายกล้านนนทบุรี เป็นประธานกลุ่มส่งเสริมอาชีพ ประธานกลุ่มอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทุเรียนนนท์ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ รวมทั้งยังเป็นผู้จำหน่ายกิ่งพันธุ์ทุเรียนและมะม่วงพันธุ์พื้นบ้านดั้งเดิม

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลคนถัดมาคือ พี่หนุ่ม เจ้าของสวนตาก้าน ซึ่งอยู่ในตำบลบางกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยผู้เขียนรู้จักพี่หนุ่มผ่านเว็บไซต์ศูนย์การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี ทั้งนี้ พี่หนุ่มมีสวนทุเรียนเก่าแก่บริเวณปากคลองลาดบางกร่างซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษอยู่หลังบ้าน ขณะเดียวกันก็เป็นผู้สะสมและจำหน่ายพันธุ์ทุเรียนหายากต่างๆ รวมทั้งเป็นประธานศูนย์เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรีที่สนับสนุนโดยโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง

นอกเหนือจากแหล่งข้อมูลบุคคลข้างต้นแล้ว ผู้เขียนยังได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารรายงานทางสถิติต่างๆ จนทำให้ผู้เขียนเริ่มมีความชัดเจนว่า การขยายตัวของเมือง อาจไม่ได้เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ทุเรียนนนท์หายไปจากจังหวัดนนทบุรีเหมือนที่เรามักด่วนสรุปกันในลักษณะเหมารวม แต่การหายไปของสวนทุเรียนนนท์เกิดขึ้นมานานแล้วจากปัญหาน้ำท่วมที่มีมาตั้งแต่ในอดีต ขณะเดียวกันการขยายตัวของเมืองของกรุงเทพมหานคร ที่ทำให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่ชานเมืองของกรุงเทพฯมายังพื้นที่ฝั่งตะวันตกของจังหวัด

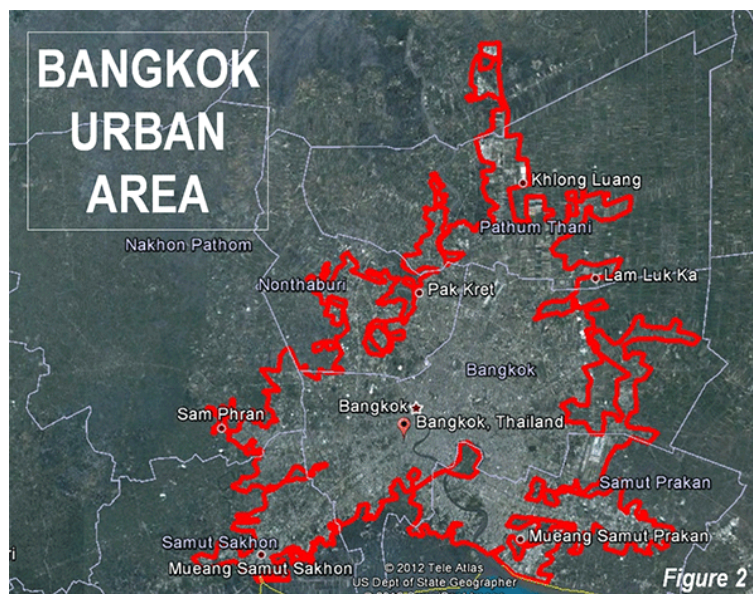
นนทบุรี (suburbanization) พื้นที่ที่ “คนเมือง” ซึ่งมีวิถีชีวิตแบบเมือง (urban lifestyle) อาจเป็นเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้ทุเรียนนนท์ยังคงดำรงอยู่และขยายพื้นที่มากขึ้นในปัจจุบัน

ดังนั้นบทความนี้จึงต้องการนำเสนอ “ข้อมูล” ทั้งข้อมูลจากภาคสนาม ข้อมูลจากสถิติและสารสนเทศที่ได้จากการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศที่หน่วยงานต่างๆ ได้ทำไว้ เพื่อแสดงให้เห็นว่า การหายไปของทุเรียนนนท์ในช่วงระยะเวลาหนึ่งนั้น เกิดจากเงื่อนไขอื่นๆ มากกว่าการขยายตัวของเมือง ขณะเดียวกันก็ได้ตั้งคำถามถึงท้ายบทความไว้ให้ศึกษาค้นคว้ากันต่อไปว่า การขยายตัวของเมืองเข้ามาในจังหวัดนนทบุรีอาจเกื้อหนุนให้ทุเรียนนนท์ฟื้นคืนชีพกลับมาได้เป็นไปได้อย่างไร

นนทบุรีกับการขยายตัวของเมือง

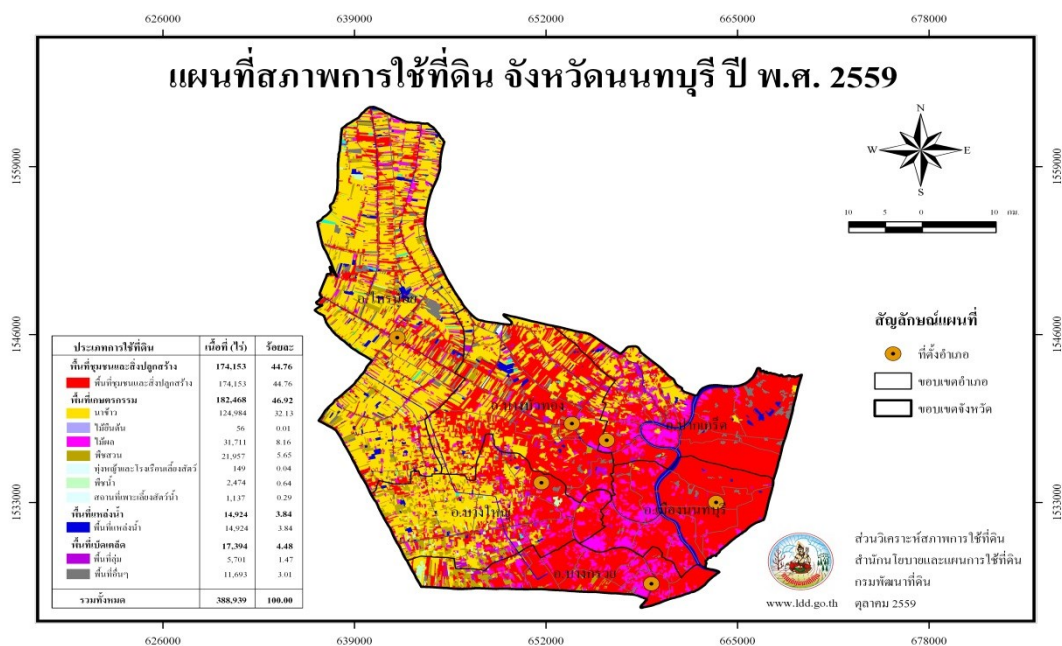
เป็นที่รู้กันว่า จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดปริมณฑลหนึ่งของกรุงเทพมหานครที่มักเรียกรวมกันว่า “กรุงเทพมหานครและปริมณฑล” (Bangkok Metropolitan Region) (กาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2550, น.11) จนในปัจจุบันแทบจะแยกไม่ออกจากพื้นที่ใดเป็นพื้นที่กรุงเทพมหานคร พื้นที่ใดเป็นพื้นที่จังหวัดนนทบุรี เนื่องจากสภาพความเป็นเมืองที่ขยายตัวจนเกิดลักษณะ “เมืองเชื่อมเมือง” จนอาจจะจัดพื้นที่ของกรุงเทพและปริมณฑลได้ว่าเป็น “เมกะซิตี” (Megacity) เนื่องจากมีประชากรรวมกันแล้วมากกว่า 10 ล้านคน (10,831,988 คน) (กรมการปกครอง, 2560)

สำหรับจังหวัดนนทบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ทางทิศเหนือของกรุงเทพมหานครมีพื้นที่อยู่ประมาณ 622.38 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 388,987.5 ไร่ (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2555) และด้วยความที่ที่ตั้งของจังหวัดนนทบุรีอยู่ติดกับกรุงเทพมหานครและมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมต่างๆ มากมาย ราคาที่ดินที่ถูกกว่าในกรุงเทพมหานครส่งผลให้ที่อยู่อาศัยมีราคาถูก สภาพแวดล้อมที่ดีกว่า ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่ครบครัน เป็นปัจจัยดึงดูดให้มีการย้ายถิ่นเข้ามาพักอาศัยในเขตจังหวัดนนทบุรี (สุทธิพันธุ์ พุฒิเลพงศ์, 2554, น.55-56) ความสะดวกในการเดินทางไป-กลับ ทำให้เกิดผู้เดินทางไป-กลับ เป็นประจำ (commuter) ระหว่างนนทบุรีกับกรุงเทพมหานคร เป็นการเกิดขึ้นของกระบวนการกลายเป็นชานเมือง (Peri-urbanization) เป็นการขยายตัวของพื้นที่เมืองออกไปโดยรอบ ทำให้เกิดการสร้างภูมิทัศน์ที่ทับซ้อนระหว่างเมืองกับชนบท เป็นโซนของการเปลี่ยนผ่านระหว่างชนบท-เมือง (rural-urban transition zone) หรือโซนที่เกิดการผสมผสานระหว่างเมืองกับชนบท จังหวัดนนทบุรีจึงกลายมาเป็นพื้นที่ที่มีความผสมผสานระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างการใช้ที่ดินเพื่อการคมนาคม ที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมกับเกษตรกรรม (ภาพที่1)

ภาพที่ 1 การขยายพื้นที่เมืองของกรุงเทพมหานครไปยังพื้นที่ปริมณฑล ปี พ.ศ. 2555 (new geography, 2012)

ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้แก่ ข้อมูลการใช้ที่ดินประเภทพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างของจังหวัดนนทบุรี โดยในปี พ.ศ.2550 จังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างเพียง 110,372 ไร่ (28.38%) แต่ในปี พ.ศ. 2559 จังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้นเป็น 174,153 ไร่ เพิ่มขึ้น 63,781 ไร่หรือ 57.8% (กรมพัฒนาที่ดิน, 2550; กรมพัฒนาที่ดิน, 2559) (ภาพที่ 2) ทำให้หลายฝ่ายมองว่า การขยายตัวของที่อยู่อาศัยอันมีผลมาจากการขยายตัวของเมืองได้ส่งผลได้ทำให้สวนทุเรียนนนท์หายไป

ภาพที่ 2 ภาพการใช้ที่ดินของจังหวัดนนทบุรีระหว่างปี พ.ศ. 2559 (กรมพัฒนาที่ดิน, 2559)

“ทุเรียนนนท์”? จากพืชเศรษฐกิจเป็นพืชอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรทางปัญญา

ด้วยลักษณะทางภูมิประเทศของจังหวัดนนทบุรีซึ่งเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านในแนวเหนือใต้ ส่งผลให้เกิดการทับถมของตะกอนจนกลายเป็นสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ สภาพดินที่เกิดจากการตกตะกอนเป็นเวลานาน เป็นดินเหนียวละเอียด ชั้นบนเป็นดินร่วนซุย มีความอุดมสมบูรณ์ของแร่ธาตุที่สำคัญมารวมกันในปริมาณสูง ได้แก่ ฟอสฟอรัสและโพแทสเซียม รวมถึงธาตุแคลเซียมและแมกนีเซียม (กิตติพงษ์และคณะ, 2550 อ้างถึงใน เทศบาลนครปากเกร็ด) ส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวเหมาะสมต่อการทำสวนผลไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุเรียน

โดยในปี พ.ศ.2550 จังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่เกษตรกรรม 255,393 ไร่ (65.7%) ซึ่งเกือบทั้งหมดอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาหรือฝั่งตะวันตกของจังหวัดนนทบุรี แม้ในปี พ.ศ. 2559 พื้นที่เกษตรกรรมของจังหวัดนนทบุรีลดลงเหลือเพียง 182,468 ไร่ก็ตาม (46.9%) (กรมพัฒนาที่ดิน, 2550; กรมพัฒนาที่ดิน, 2559)

ด้วยสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้ทุเรียนกลายเป็นพืชที่คนนนทบุรีนิยมปลูก โดยจังหวัดนนทบุรีปลูกทุเรียนครั้งแรกในอำเภอบางกรวยเมื่อปี พ.ศ.2397 จนมีการขยายพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ (กรมทรัพยากรทางปัญญา, 2555; ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี, 2561) โดยได้มีการคาดการณ์ว่า ก่อนปี พ.ศ.2558 ซึ่งเป็นปีที่เกิดน้ำท่วมใหญ่ จังหวัดนนทบุรีมีสวนทุเรียนมากกว่า 10,000 ไร่

ทุเรียนนนท์? การเปลี่ยนแปลงความหมาย ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ให้นิยามของ “ทุเรียนนนท์” ว่าหมายถึง “ทุเรียนพันธุ์ก้านยาว พันธุ์หมอนทอง พันธุ์ชะนี พันธุ์กระดุมทองและพันธุ์พื้นเมืองที่มีรสชาติ หวาน มัน หอม เนื้อละเอียด สีเหลือง ปลูกในเขตพื้นที่ 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบางกรวย

อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทองและอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี” (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2555) ดังนั้น “รสชาติ” จึงเป็นเอกลักษณ์ (identity) แรกๆ ของทุเรียนนนท์ที่ทำให้ทุเรียนนนท์กลายเป็นที่นิยมของผู้ชื่นชอบทุเรียน กลายเป็น “พืชเศรษฐกิจ” (economic crop) ของจังหวัดนนทบุรี

อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยการลดจำนวนพื้นที่ปลูกทุเรียนนนท์ลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ทุเรียนนนท์ถูกนิยามใหม่ว่าเป็น “พืชที่ควรอนุรักษ์” เนื่องจากการทำสวนทุเรียนนนท์ที่ปลูกผสมผสานกับพืชอื่นถูกระบุว่าเป็น “ภูมิปัญญาของท้องถิ่น” ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ “สวนทุเรียนนนท์” แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ พันธุ์ทุเรียนและการตั้งชื่อพันธุ์ทุเรียน เช่น ทุเรียนพันธุ์จำปา พันธุ์กระเกต พันธุ์กำปนาแพ ฯลฯ สะท้อนให้เห็นชื่อบุคคลที่นำพันธุ์ไปปลูก เช่น กบตาขำ กบพิกุล กบตาแจ่ม กำปนาแพ ฯลฯ หรือตั้งชื่อตามลักษณะสีเนื้อของทุเรียนหรือสีของเปลือก เช่น กำปนาเหลือง กระเทยเนื้อขาว แดงรัศมี เป็นต้น (สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2562) สิ่งเหล่านี้กลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของทุเรียนนนท์

“ในแปลงเราขายอยู่ 30 สายพันธุ์ เราอนุรักษ์เป็น 10 ปีแล้ว ไม่ใช่เพิ่งมาทำ ที่นี้เป็นศูนย์ปลูกทุเรียนมาตั้งแต่ พ.ศ.2510 โดนน้ำท่วมตายปี 54 พอ 54 เราก็เปิดที่นี่ เป็นศูนย์การเรียนรู้อนุรักษ์เพื่อทุเรียนพื้นบ้าน ในขณะเดียวกันเราทำพันธุ์อนุรักษ์มาก่อนหน้านี้แล้ว เราทำก่อนใครๆ เลย เราเน้นการปลูกเชิงอนุรักษ์ คือการปลูกแบบผสมผสานของนนทบุรี” (พิหนุ่ม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561)

“อันนี้ก็เป็นพันธุ์ที่สมเด็จพระเทพทรงโปรด ย่ามะหวาด นี่มันโดนต้นกล้วยทับ มันโตไปรอบแล้ว กล้วยล้มทับเลยแยเลย อันนี้เป็นทุเรียนเก่าแก่มาก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ชื่อทศกัณฐ์ ต้นนี้มันเป็นทุเรียนในวรรณคดี ชื่อกลีบสมุทร อย่างสุดสาคร เจ้าเงาะ ทศกัณฐ์ นี่ชุดเดียวกัน มาที่นี่มีแต่ของแปลกครับ นักศึกษาถึงมากันบ่อย” (พิหนุ่ม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้ขั้นตอนการปลูกทุเรียนยังเป็นแนวคิดที่แฝงการพึ่งพาระหว่างคนกับธรรมชาติและ การพึ่งพาธรรมชาติกับธรรมชาติ เช่น การปลูกพืชเล็กใหญ่ให้เอื้อประโยชน์ภายในสวน การดูแลบำรุงรักษาทุเรียน อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนและการเก็บเกี่ยวผลผลิต (พิชัย สายศรี, 2556; วีรพล ดิษเกษมและอักษร สวัสดิ์, 2560) เหมือนที่พิหนุ่มเล่าให้ฟังถึงภูมิปัญญาในปลูกว่า

“เค้าจะมีภูมิปัญญาในการปลูกพืชในที่เดียวกันหรือพืช 8 ชั้น มาเป็น 100 ปี แล้ว ใน 8 ชั้นนี้ ของนนทบุรี เค้าจะปลูกตั้งแต่ชั้นดิน ชั้นใต้ดิน เค้าจะปลูกพวกข่า กระชาย อันนี้เรียกชั้นใต้ดิน

พอบนดินขึ้นมาชั้นที่สองจะปลูกพวกมะเขือ โหระพา กะเพรา พวกนี้จะเป็นพืชชั้นสองจะเห็นได้ในสวนนนท์ทุกสวน แล้วชั้นสองจะมีใบชะพลู ที่ปลูกบนดิน อันนี้เค้าเรียกผสมผสานโดยอัตโนมัติ

ต่อมาชั้นสาม เราจะปลูกพวกไม้ล้มลุก ของนนท์นิยมการปลูกกล้วย เราจะมีกล้วยหอม กล้วยไข่ กล้วยนาค กล้วยน้ำว้า กล้วยเล็บมือนาง อยู่ในสวนเดียวกัน

พอขึ้นสี่ ก็จะเป็นพวกไม้ร่อน เราจะมีเป็นพวกส้มเขียวหวาน มะนาว มะกรูด
พอขึ้นห้าก็จะเป็นพีชรอง พีชรองของที่สวนเราจะเป็นมังคุด กับส้มโอ
พอขึ้นหก ในที่เดียวกัน ในหนึ่งไร่ เราจะปลูกทุเรียน ที่นี้จะมีหลายพันธุ์ ทุกอย่างมีหลายพันธุ์
หมด ส้มโอก็หลายพันธุ์ ส้มเขียวหวานก็มี 4-5 พันธุ์ที่เป็นส้มโบราณ
พอมาขึ้นเจ็ด เป็นพีชที่เราปลูกไว้อาศัย เช่น พลู พริกไทย ดีปรี มันจะอาศัยต้นทองหลางอยู่
มันจะอาศัยต้นอื่นอยู่
ในขณะที่เดียวกันขึ้นแปด ซึ่งเราปลูกสูง คือ หมาก มะพร้าว เป็นพีชสูงที่สุดอยู่ขึ้นแปด ถ้าเกิด
ถามว่า เกษตรกรบางคนที่มีความขยันมากกว่านั้น เค้ายังปลูกพืชในน้ำได้ พืชในน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผัก
กระเฉด
นี่คือการทำสวนแบบนนทบุรี สวนผสมผสานที่เป็นแบบอย่างของเศรษฐกิจพอเพียงแบบ
นนทบุรีจริงๆ” (พิพนุ่ม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561)

นอกจากทุเรียนนนท์จะกลายมาเป็นพืชอนุรักษ์และการทำสวนทุเรียนนนท์จะถูกนำเสนอว่าเป็น
ภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ในปี พ.ศ.2555 ทุเรียนนนท์ยังกลายมาเป็น “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” (Geographical
Indication: GI) เมื่อได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา โดยผู้ขอขึ้นทะเบียน ได้แก่ จังหวัด
นนทบุรี องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ชมรมอนุรักษ์พื้นฟู ทุเรียนนนท์ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2550)
ดังนั้น “ทุเรียนนนท์” จึงกลับมามีความหมายของการเป็นสินค้าอีกครั้ง แต่เป็นสินค้าที่กฎหมายรับรอง

ทุเรียนนนท์: ปฏิบัติการในการอนุรักษ์และฟื้นฟู การลดลงของสวนทุเรียนนนท์และการให้
ความหมายของทุเรียนนนท์ว่าเป็นภูมิปัญญาของจังหวัดนนทบุรี เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้นำมาสู่
ปฏิบัติการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์จากผู้กระทำการต่างๆ ทั้งภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
และหน่วยงานอื่นๆ อาทิ สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนิน
โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 ผ่านการสนับสนุนงบประมาณเพื่อทำโครงการ
ต่างๆ ทั้งการส่งเสริมการปลูกทุเรียนพันธุ์ดีในสวนเก่า การสนับสนุนสร้างสวนใหม่ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต
การจัดทำแปลงอนุรักษ์พันธุ์กรรมทุเรียน ฯลฯ (สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี, 2561)

“เริ่มแรกมันมีประมาณ 100 ไร่ ตอนนี้นั้นก็เหลือไม่ถึง แต่ก็พยายามเพิ่มๆ ขึ้นมา
เรื่อยๆ พอเริ่มจากปี 54 แล้ว มันก็เลิกระบ้งอะไรบ้าง ก็พยายามฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ ตอนนั้นก็ยังมีเป็น
พันๆ ไร่แล้ว ทั้งจังหวัด ปีนี้เกสรก็ออกมาเยอะแล้ว” (ลุงสมนึก, 7 สัมภาษณ์, มีนาคม 2561)

นอกจากนี้ปี พ.ศ.2555 ยังได้เกิดโครงการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ สวนไม้เมืองนนท์ ณ สวนสมเด็จพระ
ศรีนครินทร์ นนทบุรี เพื่อสนองพระราชดำริของสมเด็จพระเทพฯ (เทศบาลนครปากเกร็ด, 2561) และ
ในปีเดียวกันโรงงานยาสูบได้ดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรีโดยมีสวนตาก้านเป็น

แกนหลัก (ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี, 2555) นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ทั้งในระดับตำบล อำเภอและจังหวัดเพื่ออนุรักษ์ทุเรียนนนท์

“ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ที่นี้มันก็มีหมด ที่นี้ที่ผมอยู่เนี่ยก็เป็นประธานระดับอำเภอ อยู่ ทุกอำเภอก็จะไปรวมอยู่ที่จังหวัด....เหมือนเป็นเครือข่ายกัน” (ลุงสมนึก, 7 มีนาคม 2561)

ดังนั้นความหมายของทุเรียนนนท์จึงแปรเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและการให้ความหมายดังกล่าว ก็ได้ทำให้เกิดปฏิบัติการทางสังคม (social practice) โดยเฉพาะการกำหนดให้ทุเรียนนนท์เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขบด้วยกฎหมาย

เมืองหรือเหตุผลอื่นที่ทำให้สวนทุเรียนนนท์ลดลง?

“จริงหรือ ที่เมืองคือสาเหตุที่ทำให้สวนทุเรียนนนท์หายไป?” การตั้งคำถามนี้เริ่มต้นมาจากคำให้สัมภาษณ์ของพี่หนุ่มเจ้าของสวนตากันและเจ้าของเว็บไซต์ “ศูนย์การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี” ในซอยบางกร่าง ตำบลบางกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี พื้นที่ที่ปลูกทุเรียนครั้งแรกในจังหวัดนนทบุรีซึ่งพี่หนุ่มยืนยันว่า “สวนทุเรียนไม่ได้หายไปเพราะถนนและหมู่บ้าน” (พี่หนุ่ม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) เพราะแม้จะมีถนนตัดผ่าน แต่พื้นที่ริมถนนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสวนทุเรียนหรือเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่าเพราะมีราคาถูกกว่าการซื้อสวนผลไม้เพื่อพัฒนาเป็นบ้านจัดสรรหรือหากเป็นพื้นที่สวนทุเรียนจริงๆ ก็มักจะเป็นสวนที่เจ้าของสวนปล่อยทิ้งไว้ ที่พี่หนุ่มเรียกว่า “ที่พร้อมเลิฟ”

“คือถามว่าเยอะมากมัย ก็เยอะนะครับ แต่ก็ไม่มีผลต่อสวนทุเรียน คือ ถนนที่วิ่งผ่านนะ มันไม่มีสวนทุเรียนหรอกครับ ใจคำพรรณนาว่า สวนทุเรียนมันหายไปเพราะรถ การที่ถนนตัดผ่าน การที่หมู่บ้านตัดผ่าน ผมเป็นคนหนึ่งที่ยืนยันว่าไม่ใช่หรอกครับ คุณไปดูแนวถนนไหน ไม่มีสวนทุเรียนซักสวนเดียว หรือหมู่บ้าน เค้าก็ไม่ซื้อที่สวนทุเรียนหรอกครับ เค้าก็ไปซื้อที่ว่างเปล่ารกร้าง ถูกกว่าด้วย” (พี่หนุ่ม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้สวนทุเรียนส่วนใหญ่ยังมีที่ตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำลำคลองหรือหากไม่ได้อยู่ติดแหล่งน้ำก็ต้องมี “ลำกระโดง” ที่คอยส่งน้ำจากคลองเข้ามาในสวน ดังนั้นการสูญเสียที่ดินจึงทำได้ยากกว่า เพราะการขยายตัวของเมืองเป็นการขยายตัวไปตามถนนสายหลักและสายรองมากกว่า ในขณะที่พื้นที่เหล่านี้เข้าถึงยากและสวนใหญ่หมู่บ้านจัดสรรมักเป็นพื้นที่นามากกว่าพื้นที่สวนเพราะมีพื้นที่ขนาดใหญ่กว่า ขณะที่แต่ละครัวเรือนมีส่วนทุเรียนเฉลี่ยเพียง 2 ไร่ (พี่หนุ่ม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) นอกจากนี้การจัดการที่ดินเพื่อก่อสร้างทำได้ง่ายกว่าพื้นที่สวน

“น้ำท่วม”: สาเหตุหลักที่ทำให้สวนทุเรียนนนท์ลดจำนวนลง ดังนั้นแม้จะปฏิเสธไม่ได้ว่าสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้พื้นที่สวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีลดจำนวนลงก็เพราะการขยายตัวของเมือง โดยเฉพาะการตัดถนนและการขยายตัวของบ้านจัดสรร แต่การขยายตัวของเมืองผ่านการพัฒนาที่อยู่อาศัย อาจไม่ได้เป็นสาเหตุ

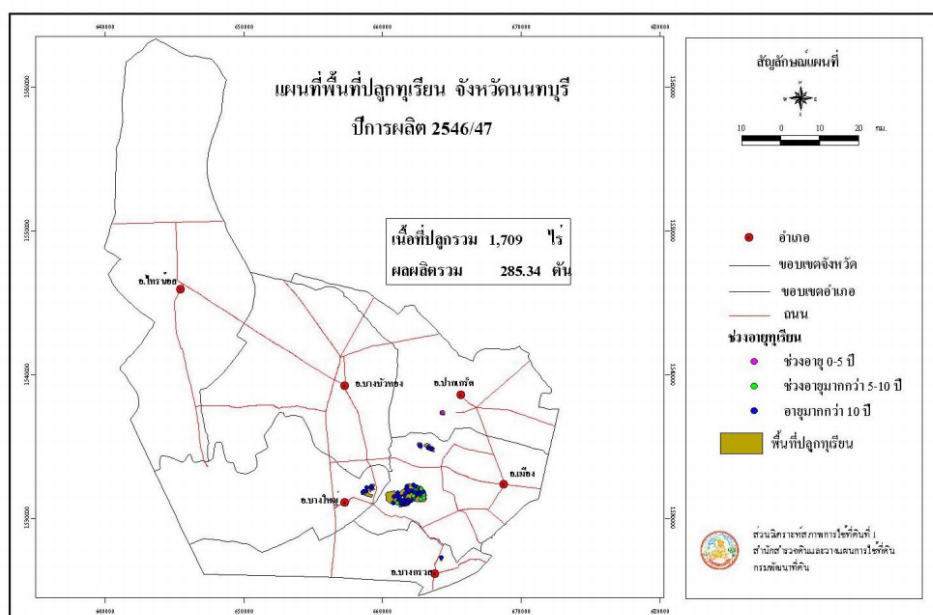
หลักของการลดลงของจำนวนพื้นที่ปลูกทุเรียนนนท์เหมือนกับที่หลายฝ่ายคิดกัน แต่เกิดจากเงื่อนไขอื่นและการลดลงดังกล่าวเกิดขึ้นก่อนการเข้ามาของเมือง ที่ทำให้สวนทุเรียนเดิมกลายมาเป็นสวนร้างหรือสวนผลไม้ประเภทล้มลุกอื่นๆ

เมื่อย้อนกลับไปเมื่อ 30 กว่าปีที่แล้ว สวนทุเรียนหลังบ้านของผู้เขียนซึ่งอยู่ในตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ หนึ่งในหกอำเภอของจังหวัดนนทบุรีที่ทำสวนทุเรียน ไม่ได้หายไปในช่วงที่เมืองเริ่มขยายตัวเข้ามา เพราะก่อนที่ถนนวงแหวนรอบนอกตะวันตก จากสะพานพระปิ่นเกล้าและสะพานกรุงธนบุรีจะตัดเข้ามาในพื้นที่ สวนทุเรียนในบริเวณนั้นค่อยๆ หายหายไปจากสวนนานแล้ว สาเหตุของการหายไปของสวนทุเรียนก็คือ ภูน้ำท่วม

ทั้งนี้ก่อนปี พ.ศ.2538 จังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่ปลูกทุเรียนดั้งเดิมมากกว่าหมื่นไร่ แต่หลังจากเกิดน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ.2538 และ พ.ศ.2545 ทำให้จังหวัดนนทบุรีมีสวนทุเรียนเหลือเพียง 1,709 ไร่ รวมผลผลิตทั้งหมด 285.34 ตัน สวนดังกล่าวกระจุกตัวอยู่แต่เฉพาะในอำเภอเมืองเป็นหลัก (84.0%) ทั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นทุเรียนที่มีอายุมากกว่า 5 ปี (กรมพัฒนาที่ดิน, 2546) (ตารางที่ 1 และภาพที่ 3)

ตารางที่ 1 เนื้อที่ปลูก เนื้อที่ให้ผลผลิต ผลผลิตรวมรายตำบลของจังหวัดนนทบุรีปีการผลิต 2546/2547 (กรมพัฒนาที่ดิน, 2547)

อำเภอ	ตำบล	เนื้อที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต	
			เฉลี่ย (ก.ก./ไร่)	ตัน
เมือง	ไทรมา	240	196	47.04
	บางกร่าง	506	158	79.94
	บางรักน้อย	690	141	97.29
บางใหญ่	บางเลน	196	218	42.72
บางกรวย	วัดบางสีทอง	18	200	3.60
ปากเกร็ด	เกาะเกร็ด	59	250	14.75
รวมทั้งรวม		1,709	167	285.34

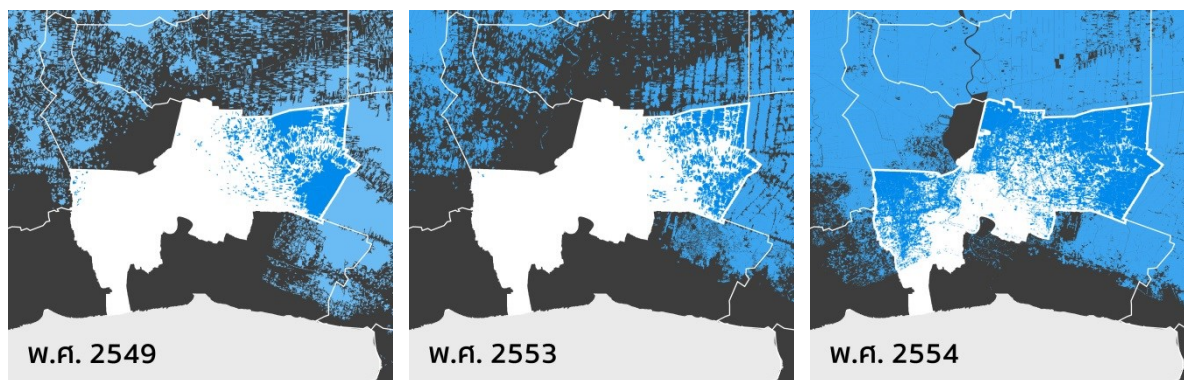

ภาพที่ 3 แผนที่พื้นที่ปลูกทุเรียนจังหวัดนพนบุรี ปีการผลิต 2546/2547 (กรมพัฒนาที่ดิน, 2547)

ไม่เพียงเท่านั้น 4 ปีต่อมา (พ.ศ.2548) แม้จะได้มีการฟื้นฟูจนมีพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มมากขึ้น (ไม่ปรากฏจำนวนพื้นที่) ได้เกิดน้ำท่วมใหญ่อีกครั้ง ทำให้พื้นที่ปลูกทุเรียนที่เพิ่งได้รับการฟื้นฟูได้รับความเสียหายคงเหลือพื้นที่เพาะปลูกเพียง 3,563 ไร่ กระจายอยู่ใน 6 อำเภอของจังหวัดนพนบุรี ได้แก่ อำเภอเมืองนพนบุรี อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ อำเภอปากเกร็ดและอำเภอไทรน้อย (สำนักงานเกษตรจังหวัดนพนบุรี, 2552) และหลังจากเกิดน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2554 สวนทุเรียนในจังหวัดนพนบุรีได้รับความเสียหายมากกว่า 98% ทำให้เหลือพื้นที่สวนทุเรียนที่รอดจากน้ำท่วมเพียง 43 ไร่ (ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนพนบุรี, 2561; ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2561; สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2561)

“เรามีต้นทุเรียนในสวน ปลูกไว้ประมาณ 60 สายพันธุ์ ในแปลงเราขายอยู่ 30 สายพันธุ์ เราอนุรักษ์เป็น 10 ปี ละ ไม่ใช่เพิ่งมาทำ ที่นี้เป็นศูนย์ปลูกทุเรียนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2510 โดนน้ำท่วมตายปี 54” (พี่หนุ่ม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561)

“พอดีว่าทุเรียนนนท์มันไม่มี ธรรมดาปีก่อนปี 54 ผมก็เป็นสวนทุเรียนอยู่ แต่พอปี 54 น้ำมันจมน” (ลุงสมนึก, 7 มีนาคม 2561)

ภาพที่ 4 พื้นที่น้ำท่วมในปี พ.ศ. 2549 พ.ศ.2553 และ พ.ศ.2554 (สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (GISTDA), มปป., อ้างถึงใน สหธร เพชรวิโรจน์ชัย, 2560)

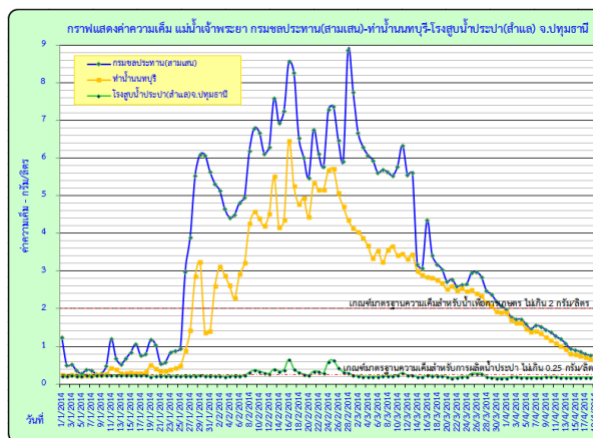
น้ำเค็มรุก ต้นทุเรียนตายและการปรับตัว นอกจากนี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2555 ในช่วงประมาณเดือนกุมภาพันธ์ เนื่องจากประเทศไทยประสบกับปัญหาภัยแล้ง ส่งผลให้ชาวสวนนนท์ต้องประสบกับปัญหาน้ำเค็มที่รุกเข้ามาตามแม่น้ำลำคลองประมาณ 7 วัน หลังจากนั้นมาชาวสวนจะพบปัญหาน้ำเค็มรุกเข้ามาทุกปีและกินระยะเวลายาวนานมากขึ้นถึง 7-10 เดือนใน 1 ปี ตั้งแต่ช่วงตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์เป็นต้นมา ดังนั้นสวนทุเรียนของชาวสวนที่ใช้น้ำจากระบบชลประทานแม่น้ำเจ้าพระยาจึงได้รับความเสียหายอีกครั้ง ส่วนชาวสวนที่รอดเป็นเพราะใช้น้ำประปาแทน ต้องหาเทคนิควิธีการในการรับมือกับน้ำเค็ม รวมถึงการปรับตัวด้วยการสังเกตธรรมชาติมากยิ่งขึ้นเช่น สังเกตจากสีของน้ำ ดูการเคลื่อนย้ายของปลากับหอย เพราะหากปลากับหอยเคลื่อนที่แสดงว่าน้ำเริ่มเค็มหรือสังเกตจากพืชจำพวกจอกแหนที่เมื่อเกิดน้ำเค็มจะลอยไปตามธรรมชาติ ส่วนตะไคร่จะปล่อยตัวลอยอยู่เหนือผิวน้ำเป็นการสังเกตจาก “หลักธรรมชาติ”

“ที่เราเห็นอยู่เนี่ย มีทุเรียนปี 55 กับปี 57 เราปลูกสองรุ่น คือ 55 ปลูกแล้วตาย เราก็มาปลูก 57 ใหม่ เราโดนน้ำเค็มตาย ที่นี้จะอ่อนไหวเรื่องน้ำมาก เพราะเราอยู่ติดคลอง อันนี้มาจากแม่น้ำเจ้าพระยา...ตอนนี้เค็มแล้วครับ...หนานี้แหละครับเค็มแล้ว เค็มมาตั้งแต่จันทร์ที่แล้ว ที่นี้จะประสบปัญหาเรื่องน้ำเค็ม เราต้องเตรียมน้ำบนดินไว้เยอะๆ เพราะหลังจากนั้นน้ำในดินก็จะเค็มด้วย เราต้องเอาน้ำบนดินอัดน้ำใต้ดิน ไม่ให้ขึ้นมา (พี่หนุ่ม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561)

“นี่ก็จะเป็นข้อมูลเอกสาร ภาพถ่าย สังเกตว่าทำไมในท้องสวนถึงไม่มีทุเรียน เพราะว่าตายไปแล้ว สองปลูกใหม่ น้ำกร่อย รดน้ำไปก็ไม่โตสักที” (ลุงสมนึก, 7 มีนาคม 2561)

“ดูได้จากสีของน้ำ ดูจากการเคลื่อนย้ายของปลากับหอย ถ้าปลากับหอยเคลื่อนที่เมื่อไหร่ หมายถึงเค้าย้ายที่อยู่อาศัยเมื่อไหร่ แสดงว่าน้ำเริ่มเค็มละ พอน้ำเค็มเข้ามาปุ๊บ สิ่งที่เคลื่อนไหวหนีตามก็คือธรรมชาติที่เป็นพืช พวกจอก พวกแหน หนีหมดครับ พวกนี้พอเจอน้ำเค็ม

เค้าจะเดิน เค้าเรียกปล่อยตัว ก็จะลอยไปตามธรรมชาติ...” (พื้หนุ่ม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561)

ภาพที่ 5 ภาพซ้ายเป็นภาพค่าความเค็มรายวันในช่วงเดือนมกราคมถึงเมษายน พ.ศ. 2557 ในแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ทำให้ทุเรียนตาย ทำให้เกษตรกรปรับตัวหันมาใช้น้ำประปาแทน (กรมชลประทาน, 2557) ส่วนภาพขวาเป็นภาพที่ถ่ายจากสวนคุณหนุ่มจะสังเกตเห็นท่อน้ำประปาสำหรับให้ทุเรียนเมื่อเกิดปัญหาน้ำเค็ม

จากปัญหาดังกล่าวทำให้ชาวสวนทุเรียนหันมาใช้น้ำประปาแทน โดยมีการเดินท่อน้ำประปาเข้าไปในท้องร่องสวน ทำให้ชาวสวนสามารถแก้ไขปัญหาน้ำเค็มได้ ตัวอย่างเช่น กรณีของลุงสมนึก

“เราเป็นต้นแบบ เราจะต้องทำให้เค้าดู ให้เค้าเห็นก่อน ว่าปลูกทุเรียนเนี่ย จริงๆ แล้วคนมันชักท้อ อย่างตอนนี้น้ำกร่อย เราก็เปลี่ยนมาพัฒนา มันต้องรดน้ำประปา น้ำประปาแรกเริ่มจะต้องพักต้องกรองก่อน แต่จริงๆ แล้วไม่ต้องพักต้องกรอง รดได้เลย เพราะว่าผมรับพระราชทานกิ่งจากพระเทพมา (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) ผมก็เอามาไว้หลังบ้าน ใช้น้ำประปารดอยู่ กะว่าจะย้ายเอาไปไว้ข้างใน พอดีรากมันลงแล้ว ก็เลยไม่ได้ย้าย แต่ถ้าผมย้ายไป โดยเราไม่รู้ว่าน้ำเค็ม มันก็คงจะตายไปแล้ว ผมก็เลยไม่ได้ย้าย มันก็อยู่หลังบ้าน” (ลุงสมนึก, 7 มีนาคม 2561)

ราคาและการดำรงอยู่ของทุเรียนนนท์ จากสถิติข้อมูลพื้นฐานการเกษตรจังหวัดนนทบุรีปี พ.ศ.2557 แสดงให้เห็นว่า จังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่ปลูกทุเรียนเพิ่มขึ้นจากที่เหลือรอดจากน้ำท่วมเพียง 43 ไร่ ในปี พ.ศ.2554 เพิ่มขึ้นมาเป็น 3,078 ไร่ โดยมีครัวเรือนที่ปลูกจำนวน 1,364 ครัวเรือน อำเภอเมืองยังคงเป็นอำเภอที่มีจำนวนพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุด 1,370 ไร่ (44.5%) มีชาวสวนทุเรียน 585 ครัวเรือน (42.9%) รองลงมายังคงเป็นอำเภอ ปากเกร็ดมีพื้นที่ 928 ไร่ (30.1%) จำนวน 347 ครัวเรือน (11.3%) (สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี, 2557) และในปี พ.ศ. 2561 ทุเรียนนนท์ให้ผลผลิต 900 ลูก มากกว่าปี พ.ศ. 2560 ซึ่งมีเพียง 500 ลูก (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2561) นอกจากการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ปลูกทุเรียนนนท์เกิดขึ้น

เนื่องจากการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์แล้ว “ราคา” ของทุเรียนนนท์ ยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการขยายพื้นที่เพาะปลูกทุเรียนนนท์มากขึ้น

ทั้งนี้จากพาดหัวข่าวต่างๆ ในแต่ละปี ไม่ว่าจะเป็น “จ.นนทบุรี จัด ‘ประมุขทุเรียนนนท์’ ก้านยาว ประมุขได้ลูกละ 300,000 บาท ทูบสถิติทุเรียนแพงที่สุดในโลก เงินประมุขนำไปช่วยเหลือตามมูลนิธิต่างๆ ” (เอ็ม ไทย นิวส์, 2560) “ทุเรียนเมืองนนท์ ดูแลยิ่งกว่าลูกในไส้ลูกละ 25,000 บาท ปีนี้ถูกจองหมดแล้ว” (เอ็น เนชั่น, 2560) “มีการประมุขทุเรียน 9 ลูกในงานมหกรรมทุเรียน Nonthaburi The King of Durian มียอดประมุขสูงสุด 800,000 บาท/ลูก มีรายได้ทั้งหมด 2,800,000 บาท ” (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2561) ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงราคาของทุเรียนนนท์ที่แตกต่างจากทุเรียนทั่วไป ทั้งนี้ทุเรียนนนท์นิยมขายเป็นลูก ไม่นิยมขายเป็นกิโลกรัมเหมือนทุเรียนทั่วไป โดยราคาของทุเรียนนั้นจะแตกต่างกันไปตามขนาดของลูกว่าลูกใหญ่ ลูกเล็ก ซึ่งนิยมดูจาก “พลูของทุเรียน” ว่ามีมากหรือน้อย ทำให้บางลูกมีราคาอยู่ที่ 30,000-40,000 บาท ต่ำสุด 5,000-7,000 บาท โดยทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีจะมีคนเข้าไปสั่งจองที่สวนเองไม่ได้ตัดไปวางขายตามท้องตลาด (เวิร์คพอยท์นิวส์, 2561)

“ถ้าเป็นของนนท์ ก็ขายลูกนึ่ง 2 หมื่น 3 หมื่น ลูกเท่าผมนั่นแหละ เท่าที่ผมได้หมื่นนึ่ง ของนนท์ต้องขายถึง 3 หมื่น ลูกนึ่ง” (ลุงสมนึก, 7 มีนาคม 2561)

บางครั้งชาวสวนสามารถนำมาจำหน่ายในการจัดงานทุเรียนประจำปีต่างๆ เช่น งาน “The King of Durian” ที่จัดโดยเซ็นทรัลพลาซาเวสต์เกตที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ เช่น กรณีของลุงสมนึกที่แม้จะไม่ได้เป็นทุเรียนนนท์ที่ปลูกในจังหวัดนนทบุรี แต่เป็นทุเรียนที่นำไปปลูกที่อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีเมื่อ 30 ปีที่แล้ว ก็สามารถขายที่เซ็นทรัลเวสต์เกตใกล้บ้านได้ในราคาลูกละ 10,000 บาท ซึ่งลุงสมนึกยืนยันว่ารสชาติของทุเรียนยังคงเหมือนกับทุเรียนที่ปลูกในจังหวัดนนทบุรีหรือบางสวนก็รับจองทุเรียนผ่านเว็บไซต์อย่างสวนตาก้าน

“ธรรมดาปีก่อนปี 54 ผมก็เป็นสวนทุเรียนอยู่ แต่พอปี 54 น้ำมันจมน แต่ผมก็มีไปปลูกไว้ที่ทองผาภูมิเมื่อ 30 กว่าปีก่อนนี้ ผมมีไร่อยู่ที่นั่นไง เป็นทุเรียนทองผาภูมิแต่เป็นสายพันธุ์ดั้งเดิมของนนทบุรี...ปีที่แล้วเซ็นทรัลเวสต์เกต ผมก็ไปเก็บขายทุเรียนลูกละหมื่น ลูกละ 5 พัน” (ลุงสมนึก, 7 มีนาคม 2561)

ภาพที่ 6 ภาพซ้ายเป็นภาพประชาสัมพันธ์งาน “Nonthaburi The King of Durian” ประจำปี พ.ศ. 2561 ที่จัดโดยเซ็นทรัลพลาซาเวสต์เกตร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ส่วนภาพขวาเป็นภาพลุงสมนึกและทุเรียนนนท์ที่ไปเติบโตที่อำเภอทองผาภูมิที่นำมาจำหน่ายในงานที่จัดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2560

ดังนั้นแม้การกลายมาเป็นพื้นรองรับที่อยู่อาศัยของเมืองจะทำให้ราคาที่ดินในจังหวัดนนทบุรีมีราคาสูงขึ้น โดยเฉพาะเมื่ออยู่ติดถนนสายหลัก อาทิ ถนนรัตนวิเศษ มีราคาตารางวาละ 100,000-200,000 บาท แต่ด้วยราคาที่ดินที่แพงขึ้น จำนวนสวนทุเรียนที่มีน้อยภายหลังจากเกิดน้ำท่วมใหญ่โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2554 ที่ทำให้หลายสวนเลิกทำสวนทุเรียนจนทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการจำหน่าย ก็ได้ทำให้ราคาของทุเรียนนนท์สูงขึ้นมาก จนบางครั้งได้รับสมญาว่า “ทุเรียนที่แพงที่สุดในโลก” และได้กลายมาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การทำสวนทุเรียนดีกว่าการขายที่ดิน รวมถึงคนรุ่นพ่อแม่ที่ยังคงต้องการเก็บที่ดินไว้ให้ลูกหลาน

“เท่าไรรูปร่าง มันจะไล่ผม มันจะให้ไร่ละ 100 ล้าน แต่มันไล่ผมไม่ได้หรอก ผมไม่ขาย มันจะไล่ด้วยเงิน มันไม่ได้ไล่ธรรมชาติหรอก มันส่งคนเข้ามา ติดต่อไร่ละ 100 ล้าน ผมบอก เอาไว้ให้ลูกๆ ที่ต่างจังหวัดผมมีตั้งหลายร้อยไร่ มันไล่คนอื่นไล่ได้ แต่มันไล่ผมไม่ได้” (ลุงสมนึก, 7 มีนาคม 2561)

บททิ้งท้าย: เมืองอาจช่วยเกื้อหนุนให้สวนทุเรียนนนท์ยังคงอยู่ใช่หรือไม่?

ปัญหาการลดลงของสวนทุเรียนนนท์ลดลงนั้น เกิดจากปัญหาน้ำท่วมและน้ำเค็มเป็นหลัก ชาวสวนทุเรียนเกิดความไม่มั่นใจและขาดความเชื่อมั่นในการฟื้นฟูสวนทุเรียนนนท์ ดังนั้นการบริหารจัดการน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมและแก้ปัญหาน้ำเค็มจึงอาจเป็นประเด็นหลักซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะหาแนวทางแก้ไข เพราะแม้ว่าในปัจจุบันจังหวัดนนทบุรี โดยเฉพาะพื้นที่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาจะมีประตูประบายน้ำจำนวนมาก แต่การบริหารจัดการน้ำที่ขาดประสิทธิภาพ ก็ได้ทำให้ปัญหาน้ำเค็มยิ่งรุนแรงมากขึ้น

นอกจากนี้จากการศึกษาข้อมูลต่างๆ ทำให้ผู้เขียนตั้งสมมติฐานที่ยังต้องอาศัยการค้นคว้าเพื่อหาคำตอบต่อไปว่า ปัจจุบันเมืองอาจเป็นตัวช่วยสนับสนุนให้ทุเรียนนนท์ยังคงอยู่ผ่านกลไกต่างๆ ใช่หรือไม่? อาทิ ราคาทุเรียนนนท์ที่ทำให้ผู้เขียนเริ่มสนใจว่า “คนที่บริโภคทุเรียนราคาแพงแสนแพงนั้น ถ้าไม่ใช่คนเมือง แล้ว

จะเป็นใคร?” เพราะนอกจากคนเมืองจะมีกำลังเงินในการซื้อสินค้าราคาแพงแล้ว คนเมืองยังมีพฤติกรรม “การบริโภคสัญชาตญาณ” เพราะนอกจากทุเรียนนั้นจะมีความหมายเชิงวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญา วิถีชีวิต อัตลักษณ์ของชาวสวนในจังหวัดนนทบุรี กิจกรรมการจัดประมูลทุเรียนนั้นยังทำให้เห็นถึงความหมายอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น “ฐานะทางเศรษฐกิจ” “อำนาจ” เพราะผู้ประมูลส่วนใหญ่จะมี “ตำแหน่ง” ทั้งราชการ นักธุรกิจ และผู้นำท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้มีการสร้างความหมายให้กับทุเรียนนนท์ที่ว่า “ทุเรียนนนท์ ของแท้ต้องแพง” ดังนั้นคำว่า “ของแท้” จึงมีความหมายที่น่าสนใจเชิงทฤษฎีที่น่าจะหยิบยกมาศึกษาต่อไป ดังนั้นการบริโภค ดังกล่าวจึงทำให้ทุเรียนนนท์ยังคงอยู่ผ่านปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูต่างๆ

ปรากฏการณ์อีกปรากฏการณ์หนึ่งที่น่าสนใจไม่แพ้กันคือ บทบาทของห้างสรรพสินค้าในฐานะที่เป็น ผู้กระทำการในการเปิดพื้นที่ให้กับสินค้าในท้องถิ่นสำหรับคนเมือง ด้วยห้างสรรพสินค้าที่มาพร้อมกับการ ขยายตัวของเมือง ได้หยิบยืมความเป็นท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อสร้างจุดขาย ในขณะเดียวกันห้างสรรพสินค้าก็กลาย มาเป็นพื้นที่ของการนำเสนอสินค้าของท้องถิ่นนั้นๆ ให้กับผู้บริโภค เช่นเดียวกับกรณีของทุเรียนนนท์ ที่ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าเวสต์เกต ที่ตั้งอยู่ในอำเภอบางใหญ่ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2558 ที่ได้หยิบเอาทุเรียนนนท์มาเป็นจุดขายประจำปีให้แก่คนเมืองภายใต้งาน “The King of Durian” ที่จัด ต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 2 ทั้งนี้จากข้อความประชาสัมพันธ์การจัดงานผ่าน Facebook ของเซ็นทรัลพลาซ่า เวสต์เกต สะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจหลายประการ

“เทศกาลทุเรียนมาถึงแล้ว...เตรียมพบกับ The King Of Durian กับการนำสวนทุเรียนนนท์ ยกมาจัดวางไว้ที่กลางศูนย์การค้าฯ ให้คุณได้ ช้อป ชม ชิล กับเมนูทุเรียนหลากหลายเมนู และผลไม้ นานาชนิด พร้อมดื่มด่ำกับบรรยากาศสุดชิล เสมือนได้มาเดินที่สวนทุเรียนนนท์ดั้งเดิมกันเลย พบกัน วันที่ 8-12 มิถุนายน นี้ พร้อมรับชมการประมูลทุเรียนนนท์ ที่แพงงงงที่สุดมูลค่ากว่าล้านบาท ในวันที่ 10 มิ.ย. ที่นี้ ที่เดียวเท่านั้น!! The King Of Durian ณ ลานโปรโมชั่นชั้น 1 ศูนย์การค้าเซ็นทรัล พลาซ่าเวสต์เกต งานใหญ่ งานดี ต้องที่นี่เท่านั้น”

ดังนั้นการขยายตัวของเมือง การเข้ามาอยู่อาศัยของผู้คนที่แม้จะเข้ามาอยู่ในภูมิทัศน์กึ่งเมืองกึ่งชนบท แต่ยังมีพฤติกรรมบริโภคแบบเมือง การเข้ามาของห้างสรรพสินค้าที่มาพร้อมกับคนเมืองซึ่งกลายเป็นศูนย์กลาง ของพื้นที่สำหรับการบริโภคแบบเมืองของคนที่อยู่ในชนเมือง ทำให้ “ทุเรียนนนท์” เป็นปรากฏการณ์ทาง สังคมที่น่าสนใจ ที่ทำให้เราได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเมือง พื้นที่และผู้คนที่ชัดเจนมากขึ้นและน่าที่จะ สามารถนำไปสู่การอธิบายเชิงทฤษฎีต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมชลประทาน. (2557). *สรุปสถานการณ์รูก้ำของน้ำเค็มและมาตรการในการลดผลกระทบ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กรมพัฒนาที่ดิน. (2547). *การใช้เทคโนโลยีการสำรวจระยะไกลและสารสนเทศภูมิศาสตร์สำรวจและประเมินผลผลิตทุเรียนปีการผลิต 2546/2547*. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน.

สำนักงานจังหวัดนนทบุรี. (2555). *บรรยายสรุปจังหวัดนนทบุรี*. นนทบุรี: สำนักงานจังหวัดนนทบุรี.

สุทธิพันธุ์ พุฒิเลพงศ์. (2554). แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับระบบรถไฟฟ้าสายสีม่วง. *วารสารวิทยาการและวิจัย มทร.พระนคร*, 5(2), 52-61.

กรมการปกครอง. (2560). *รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้านประจำปี พ.ศ. 2560*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2561 จาก

<http://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statTDD/views/showProvinceData.php>

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2550). *ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญาเรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทุเรียนนนท์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2561 จาก

<http://www.ipthailand.go.th/th/gi-011/>

กรมพัฒนาที่ดิน. (2550). *สรุปประเภทการใช้ที่ดิน จังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ. 2550*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2561 จาก

http://www1.ddd.go.th/WEB_OLP/Lu_50/Lu50_C/Nonthaburi50.htm

กรมพัฒนาที่ดิน. (2559). *สรุปประเภทการใช้ที่ดิน จังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ. 2559*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2561 จาก http://www1.ddd.go.th/WEB_OLP/Lu_59/Lu59_C/NBI59.htm

กาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2550). *กรุงเทพมหานคร: เมืองโตเดี่ยวตลอดกาลของประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2561 จาก

<http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsr/annualconference/conferenceiii/Articles/Download/Article02.pdf>

เทศบาลนครปากเกร็ด. (2561). *การอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <http://www.pakkretcity.go.th/duriannon/>

เทศบาลนครปากเกร็ด. (2561). *โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2561 จาก <http://www.pakkretcity.go.th/duriannon/>

ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2561). *ที่ดินฟุ้ง “ทุเรียนนนท์” ส่อสูญพันธุ์ต้นบ้านจัดสรรปลูกแทน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561 จาก <https://www.prachachat.net/local-economy/news-174672>

- พิชัย สายศรี, วีรพล ดิษเกษมและอักษร สวัสดิ์. (2560). ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวสวนทุเรียนในพื้นที่ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2561 จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/AJPU/article/download/99958/82959/>
- เวิร์คพอยท์นิวส์. (2561). ราคาแรง! ทุเรียนนนท์ขายเป็นลูกร เริ่มต้น 5,000-40,000. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2561 จาก <https://workpointnews.com/>
- ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี. (2555). โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2561 จาก <https://www.duriannon.com/>
- ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี. (2561). ประวัติทุเรียนนนท์. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561 จาก <https://www.duriannon.com/>
- สหธร เพชรวิโรจน์ชัย. (2560). ย้อนรอยกรุงเทพ 12 ปีเราเป็นเมืองน้ำท่วมกี่ครั้งก็คร่ากันแน่?. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2561 จาก <http://uddc.net/th/knowledge/>
- สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. (2561). อดีตจังหวัดนนทบุรีมีการปลูกทุเรียนกระจายอยู่ทั่วทั้ง 6 อำเภอ มีพันธุ์ทุเรียนมากกว่า 200 ชนิด สูดยอดทุเรียนนนท์คุณภาพ. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561 จาก http://thainews.prd.go.th/website_th/news/print_news/WNECO6105250010027
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี. (2557). ข้อมูลพื้นฐานการเกษตรจังหวัดนนทบุรี ปี 2557. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561 จาก http://www.nonthaburi.doae.go.th/durian_02.html
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี. (2561). การส่งเสริมการปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561 จาก <http://www.nonthaburi.doae.go.th/durian/>
- สำนักงานเกษตรอำเภอบางบัวทอง. (2558). สถิติข้อมูลพื้นฐานการเกษตรอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ปี 2558. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561 จาก <http://bangbuathong.nonthaburi.doae.go.th/wp-content/uploads/2016/02/area.pdf>
- สำนักบรรณสารสนเทศ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2562). ทุเรียนนนท์. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <https://www.stou.ac.th/study/projects/training/culture/durieannonthaburi.htm>
- อดิสรณ์ ฉิมน้อย. (2558). บทเรียนจากวิกฤตน้ำเค็ม. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561 จาก <https://www.duriannon.com/>
- เอ็น เนชั่น. (2560). “ทุเรียนเมืองนนท์” ดูแลยิ่งกว่าลูกในไส้ลูกละ 25,000 บาท ปีนี้ถูกจองหมดแล้ว. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2561 จาก <http://www.nationtv.tv/main/content/378547092/>
- เอ็ม ไทย นิวส์. (2560). สูดยอด! “ประมุขทุเรียนนนท์” กำนันยาวราคาเฉียดครึ่งล้าน. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2561 จาก <https://news.mthai.com/general-news/570025.html>

New geography. (2012,). The Evolving Urban Form: Bangkok. Retrieved 29 December 2012.
form <http://www.newgeography.com/content/003367-the-evolving-urban-form-bangkok>.